

ESZMETÖREDÉKEK.

LEVÉL OSCAR WALZEL-HOZ A MAGYAR IRODALOM ÜGYÉBEN.

Kifogástalan címmel nevemre irányítva egy előfizetési fölhívást kaptam az Ön kiadójától, igen tisztelt Professzor és Kolléga Úr. A nagy reklám-ív piros-fekete betűkkel hirdeti, hogy egy nagyszabású irodalomtudományi kézikönyv van megjelenőben: *als grosses Standardwerk der Literatur aller Zeiten und Völker*. Ez a könyv összefoglalója akar lenni mindannak, amit a modern irodalomtudomány a világ összes számtalán irodalmáról megállapított. Amint már a címe is jelzi: *Handbuch der Literaturwissenschaft*, az irodalomtudomány kézikönyve akar lenni, amit igen tisztelt Professzor és Kolléga Úr szerkeszt nagyszámú szakember közreműködésével. Az előfizetési fölhívásból még azt is megtudjuk, hogy a különböző kulturállamokból idáig már több mint 6000 tudós, illetve könyvtár rendelte meg a kézikönyvet . . .

Engedje meg, igen tisztelt Professzor és Kolléga Úr, hogy a magam részéről szerény óvást emeljek a kitűnő Kézikönyv tervezetének némi hiányossága ellen és hogy e levél publikálásával magyarországi kollégáimat, valamint a magyar kultúra külföldi barátait fölhívjam arra, hogy csatlakozzanak az én gyöngeszavú tiltakozásomhoz. Tiltakozásunknak oka pedig az az egyszerű körülmény, hogy a magyar irodalom története nem szerepel a korszakosnak ígérkező *Handbuch* programjában.

Ez a hiány, amilyen könnyen megszüntethető, olyan szomorúan érinti a magyar tudomány képviselőit. Szomorúan, mert jellemző tünete a háború utáni német mentalitásnak. Akár szándékos, akár feledékenységéből származó udvariatlanság irányunkban, mindenképpen dokumentálja a világ előtt, hogy egy olyan szalonba, ahol szívesen látják a civilizált világ szellemi képviselőit, beleértve a balkáni és a távol keleti népeket is: a magyar kultúra nem kapott meghívót. Mi tehát *quantité négligeable* vagyunk, legföljebb csak arra jők, hogy ennek a nagyszerű irodalomtudományi Symposionnak a költségeihez a magunk obulusaival hozzájáruljunk, mert hiszen — mikor előfizetők gyűjtéséről van szó — a Kézikönyv kiadója nagyon jól tudja, hogy Magyarország nem a pápuák földje, hanem egyetemek, könyvtárak és irodalom-szakemberek hazája, amelynek cím- és lakjegyzékét nyilvántartani fontos üzleti érdeke a német könyvpiarnak.

Nem tartom szerencsésnek a magyar irodalom negligálását speciálisan német kultur-szempontról sem. Minden európai historikus tudja, hogy Magyarország szorosabban hozzátartozik a német kultúra érdekszférájához, hogy a németországi iskolaszitua óta a polgári népkönyveken, a lutheri reformáción, a barokk literatúrán, a Goethe-Schiller-i idealizmuson és az osztrák népies bohózatokon keresztül Schopenhauerig és Nietzscheig, sőt egészen az expresszionizmus végső kilengéséig Magyarországon kimutatható a német szellemtörténet összes rádió-hullámjainak inspiráló rezgése: az a rezgés, amely Kelet és Délkelet felé — ezt maga a szerb és oláh tudomány is beismeri — nem jutott túl a Kárpátok vonalán. Nagyon jó alkalom kínálkozott volna a Kézikönyv ünnepélyes formájában dokumentálni a világ közvéleménye előtt, hogy ime: egy ezeréves kultúrnemzet irodalma, amely nem választható el a német szellemiségtől, amely a maga határait

belül és a maga nemzeti nyelvű irodalmával párhuzamosan egy külön helyi német irodalmat is termelt, olyan gazdag németnyelvű irodalmat, hogy a Sauer-Na'dler-féle földrajz-irodalmi elmélet büszkén veheti föl a német „tájak” és „törzsek” irodalomtörténeteinek sorozatába . . .

Ha szabad egy *argumentum ad hominem*-mel élni: még kevésbé érthető ez a negligencia a modern német „idealisztikus” irodalomtudományi mozgalom egyik megindítója és oszlopös tagja részéről. Míg a franciák a mai napig sem vettek hivatalosan tudomást erről a mozgalomról — talán azért, mert náluk, ha nem is programszerűleg, de latensül mindig benne volt a kritikában a szellemtörténeti érdeklődés és a szintézis célkitűzése —, addig Magyarországon külön társaság alakult a *szellemtudományok* szabadságharcának kivívására és immár két folyóirat — a pécsi *Minerva* (1922) és a szegedi *Széphalom* (1926) — hirdeti Dilthey, Rickert, Wölfflin, Vossler, Gundolf, Strich, Cysarz és — last not least — Oscar Walzel szempontjait. E sorok írója kénytelen arra is hivatkozni, hogy első ismertetője volt Magyarországon a *Wechselseitige Erhellung der Künste* című úttörő tanulmánynak, amely — amint például Fr. Schürr füzeté (*Barock, Klassizismus und Rokoko in der französischen Literatur*, Berlin 1928) mutatja — már a romanisztikát is megtermékenyíti. Magyarországgal, a magyar irodalommal és a magyar irodalomtudománnyal mindenképen érdemes foglalkozni európai szempontból, még annak is, aki nem ismeri — sajnosan izolált és a békeszerződések óta még szűkebbre szorított — nyelvünket, mert hiszen ma már a magyar tudósok meglehetősen publikálnak német-francia-olasz nyelven, három speciális folyóirat is állván rendelkezésükre: a *Revue des Études Hongroises* (Paris), az *Ungarische Jahrbücher* (Berlin) és az olasz nyelvű *Corvina* (Budapest)...

Mutatis mutandis körülbelül olyan viszonyban állunk a német irodalommal, mint a német a franciával. Minden, ami Párisban megjelenik, beleömlik a német recepció hatalmas rezervoárjaiba, de visszafelé — Berlinből Párisba — már nehezebb az út, aminek nehézsége nemcsak a német irodalmon múlik. A magyar irodalom útja Berlin felé — uti figura docet — még gyötrelmesebb. De amióta a porosz kormány tanszéket és intézetet állított föl a magyar tanulmányoknak a berlini egyetemen, amióta Becker kultuszminiszter személyes buzgalomával ápolja a magyar-német kulturális kapcsolatokat, azóta vannak már Németországban is szakemberek, akik ebben az irányban dolgoznak. Csak néhány nevet említek, hogy megjelöljem azokat, akikre — a nemrég elhunyt Gragger Róbert helyett — gondolni lehetne a magyar irodalmi „Ergänzungsheft” megírásánál: Weber Artúr, Farkas Gyula, Lábán Antal, Konrád Schünemann, Henrik Becker, Támedly Mihály. Mindezek Bécsben, Lipcsében vagy Berlinben élő szakemberek, az itthoniak közül pedig számos elsőrangú tudóst lehetne erre a munkára felkérni.

A magyar irodalom mellőzésében némi fájó vigaszt nyújt, — . . . socios habuisse malorum — hogy nemcsak mirőlunk felejtkezett meg a *Handbuch* reklámja, hanem kihagyta az egész világot felölelő koncepcióból az arabokat is, akiknek világirodalmi szerepét fölösleges hangsúlyozni; de kimaradtak a *bolgárok* a szláv irodalomnak szánt négy füzetből, ez a derék és nagymultú nép, amely nem is olyan régen még „Schulter an Schulter” terjesztette Kelet felé a német-osztrák-magyar civilizációt; kimaradtak a *finnek* és az *észték* is, akik a magyarokkal együtt osztoznak abban a szomorú sorsban, hogy kulturájuk „európai” ugyan, de nyelvük nem indoeurópai . . .

Ezzel szemben teljes fegyverzetben ott látjuk fölvonulni azokat a népeket, amelyekről eddig világirodalomtörténetekben kevés szó esett: a cseheket, tótokat, szerbeket, horvátokat, oláhokat. Ez rendben volna, adjuk meg a cseheknek, ami a cseheké, a szerbeknek, ami a szerbeké. Igaz, hogy nem volt olyan világirodalmi jelentőségre emelkedett költőjük egy sem, mint például Petőfi Sándor, aki Nietzsche-t inspirálta és az olaszoknál, franciáknál utánzókra talált, vagy a népszerű Jókai és a filozófus-költő Ma d á c h, akiket több európai nyelvre lefordítottak, vagy a pogány dekadens A d y Endre, aki Stefan George és Baudelaire nyelvén kezdi már útját a legelső magaslatára . . . Mindez azonban nem ok arra, hogy összecsapjunk két-két diszparát irodalmat: a csehet meg a tótot és a horvátot meg a szerbet; nem ok arra, hogy — a „békediktátum“ nagyobb dicsőségére — két cseh tudós megírja a „t s c h e c h o s l o w a k i s c h“ és a „s e r b o k r o a t i s c h“ irodalom történetét, olyan irodalmakét, amik sohasem léteztek. Izlés dolga, hogy épen egy nagytekintélyű német tudományos vállalkozás van-e hívta arra, hogy szankcionálja a „békediktátum“ mesterséges ragasztékait — a multba is visszaható erővel. De az már a tudományos igazság kérdése, hogy ne vegyük egynek, ami két különböző dolog. A cseh és a tót (szlovák) irodalom két külön dialektuson épül és csehszlovák irodalomról beszélni éppoly abszurdum, mint erőszakkal dänisch-plattdeutsch irodalomtörténetet csinálni Schleswig-Holstein dán megszállásának örömére. Még nagyobb az ellentét a katolikus közép-európai horvát kultúra és az ortodox-balkáni szerb kultúra között. A zágrábi irodalom Bécsből és Budapestről újul meg a XIX. század elején, a belgrádi költészet és irodalom népi vagy bizánci eredetű: a kettőnek éles különválását még a politikus történészek (J o r g a) is elismerik.

Minden magyar szakember kell, hogy remélje a reánk vonatkozó hiányok kiküszöbölését. Hisszük, hogy hamarosan találni fog a *Handbuch* európai tekintélyű szerkesztője megfelelő embert, aki megírja a nagystílusú vállalkozás számára a magyar irodalom történetét. Hiszen az előmunkálatok már német-francia-angol nyelven is készen várják az új feldolgozót. K a t o n a - S z i n n y e i németnyelvű magyar irodalomtörténetének (Göschel) függelékében Gragger Róbert összeállította a kérdésnek nem-magyar nyelvű bibliográfiáját. Kitűnik ebből, hogy — egyes részlet-biográfiák mellett — kitűnő szerzők (I. Kont, Fr. Riedl stb.) megírták már külföldi közönség számára irodalmunk történetét. A munka méltó folytatásra vár. *)

Maradtam Professzor Úrnak mély tisztelettel kész híve

(Szeged.)

Zolnai Béla.

*) E cikk korrektúrája közben kaptam T o l n a i Vilmos pécsi egyetemi tanár levelét, azzal a szíves értesítéssel, hogy Oscar Walzel 1907-ig magyar állampolgár volt és hogy Walzel már megbízott egy R a a b e nevezetű urat a magyar rész kidolgozásával. Más oldalról kapott információk szerint a magyar irodalom történetét Julius Walder írja a *Handbuch* számára. E két ismeretlen névhez nem akarok kommentárt fűzni. Meg kell várnunk most már a kész szöveget, amelyet a magyarországi származású szerkesztő bizonyára a legnagyobb gondossággal fog elkészíttetni.